

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ สภาพะการทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะเป็นไปได้ด้วยดีก็ขึ้นอยู่กับการจัดการศึกษา ของชาติและการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ พร้อมทั้งจะเผชิญกับสภาพความเปลี่ยนแปลงและสอดคล้องกับการพัฒนากำลังคนในแผนพัฒนาการ ศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540 – 2544) ซึ่งกำหนดให้มีการจัดการศึกษาตอบสนองต่อสถานการณ์ การพัฒนาของประเทศไทยเพื่อ “ พัฒนาคุณภาพคนไทย ” ให้ทันยุค โลกาภิวัตน์ ดังนั้น การพัฒนา คุณภาพของคนในชาติจะต้องเริ่มด้วยการพัฒนาคุณภาพของประถมศึกษา การพัฒนาคุณภาพ การประถมศึกษาจะประสบความสำเร็จนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานสัมพันธ์ของ ผู้บริหารและผู้ร่วมงาน โดยผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทในการเป็นผู้นำ เพื่อให้ผู้ได้บังคับบัญชาร่วมมือ ในการปฏิบัติงานให้บรรลุผลด้วยความเต็มใจ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันมีหน้าที่รับผิดชอบจัดการ ศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงได้กำหนด นโยบาย ดำเนินงานตามภารกิจให้รองรับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ทั้งส่วนที่ ดำเนินงาน มาแล้ว รวมทั้งแนวทางใหม่ที่สามารถดำเนินการได้ภายในระยะเวลา 3 ปี ที่จะต้องเตรียมความพร้อม เข้าสู่ระบบใหม่ตามแนวปฏิรูปการศึกษาที่พระราชบัญญัติกำหนดในปี 2545 โดยกำหนดนโยบายและ จุดเน้นในการดำเนินงานในปี 2543 ตามนโยบาย 4 ด้าน คือ นโยบายด้านประกันโอกาสทางการศึกษา นโยบายด้านประกันคุณภาพการศึกษา นโยบายด้านประกัน ประสิทธิภาพ นโยบายด้านประกันความ ปลอดภัย แม้ว่านโยบายจะถูกกำหนดไว้อย่างเหมาะสม แต่อย่างไรก็ตามถ้านำไปปฏิบัติไม่ถูกต้อง ก็จะไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้นความสำเร็จของนโยบายย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารและการจัดการของ ผู้บริหารแต่ละหน่วยงานที่จะนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผลดีและเป็นประโยชน์ของประเทศชาติ โดย ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถถึง พร้อมกับมีพฤติกรรมผู้นำที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานและบรรยากาศองค์การ

การที่จะให้การจัดการศึกษาระดับนี้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายจำเป็นต้องอาศัยปัจจัย หลายประการ บุคลากรนับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญกว่าปัจจัยในด้านอื่น ๆ โดยเฉพาะบุคลากรที่ดำรง

ตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษาคือ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน เพราะนโยบายต่าง ๆ หลักสูตร ความมุ่งหมายของการศึกษา และวิธีสอนต่าง ๆ นั้น โรงเรียนจะนำไปใช้หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียนทั้งสิ้น นอกจากนี้ ความเป็นผู้นำของผู้บริหารก็เป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ถ้าครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน มีคุณสมบัติและภาวะผู้นำแล้วจะบริหารหน่วยงานหรือองค์การไปสู่ความสำเร็จมากกว่า (เรขา รัตนประสาธ, 2534, หน้า 56)

ผู้บริหารโรงเรียน เป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย มีหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชา ควบคุม ดูแล และบริหารงานภายในโรงเรียน ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ผู้บริหารที่มีความสามารถในการโน้มน้าวจิตใจของผู้ร่วมงานให้ร่วมมือ ร่วมใจปฏิบัติงาน แสดงว่าเป็นผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2532, หน้า 20) โดยบทบาทและหน้าที่แล้ว ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำ ในขณะที่ผู้นำอาจจะไม่ใช่ผู้บริหาร ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องเป็นผู้บริหารที่ใช้ภาวะผู้นำให้มีประสิทธิภาพ คือสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติงานทุกคนทำงานสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง โดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และได้รับประโยชน์สูงสุด สิ่งหนึ่งที่จะชี้ถึงความแตกต่างของผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำกับผู้บริหารที่ขาดภาวะผู้นำก็คือ ผู้บริหารที่ขาดภาวะผู้นำจะบริหารงานโดยอาศัยอำนาจตามขอบเขตของหน้าที่ที่ระบุตามกฎหมายหรือข้อกำหนดเท่านั้น ส่วนผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำนั้นจะพยายามหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจที่มีอยู่ แต่จะสร้างบารมีโน้มน้าวจิตใจให้ลูกน้องปฏิบัติตามให้บรรลุเป้าหมายด้วยความเต็มใจและสุดความสามารถ (อนุกุล เยี่ยงพฤกษาวลย์, 2535, หน้า 9) รูปแบบการบริหารโรงเรียนคือผลรวมของพฤติกรรมการบริหารที่จะทำให้การบริหารโรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามความต้องการ รูปแบบการบริหารนิยมเฟื่องถึงที่ตัวผู้บริหารโดยตรง การบริหารโรงเรียนจะมีลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับ ประสิทธิภาพ ความเชื่อ หรือปรัชญาของผู้บริหาร (นิพนธ์ กินาวงศ์, 2538, หน้า 32) ผู้บริหารโรงเรียนจึงเปรียบเสมือนหัวใจของสถานศึกษานั้นๆ ถ้าผู้บริหารไม่มีภาวะความเป็นผู้นำก็คงบรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารงานได้ยาก (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2538, หน้า 29) ผู้บริหารที่มีความสามารถใช้ภาวะผู้นำสูงย่อมจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาในหน่วยงาน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ให้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ จนเป็นผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ทำนองเดียวกันกับผู้บริหารที่ขาดภาวะผู้นำจะเกิดผู้นำแทรกซ้อนในองค์การผู้บริหารคนนั้น จะมีแต่ความยุ่งยากในการบริหารงานและล้มเหลวในที่สุด ดังนั้น ในฐานะนักบริหารจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเป็นผู้นำ เพื่อสร้างศรัทธา บารมี โน้มน้าวให้ลูกน้องปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายด้วยความเต็มใจและสุดความสามารถ (อนุกุล เยี่ยงพฤกษาวลย์, 2535, หน้า 9)

เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการจัดการศึกษา จึงควรมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการบริหารที่เกิดขึ้น ซึ่งจะขึ้นอยู่กับพัฒนาระบบบริหารการศึกษาเป็นสำคัญ และพัฒนาระบบบริหารการศึกษาจะบรรลุได้จะต้องขึ้นอยู่กับผู้บริหารการศึกษา ดังนั้น ภาวะลักษณะผู้บริหารการศึกษาในโรงเรียนจะต้องเปลี่ยนไป พยุงศักดิ์ จันทรสุนทร (2542, หน้า 8) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความเป็นผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง เป็นผู้จัดการที่เจียมแหลม เป็นผู้ประสานชุมชนที่ดี เป็นผู้อำนวยความสะดวก และเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองอนาคตของโรงเรียนในทางสร้างสรรค์ เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการบริหารโรงเรียนในทุกวันนี้ผู้บริหารต่างก็ต้องประสบปัญหายุ่งยากต่าง ๆ มากกว่าแต่ก่อน วิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน สภาพแวดล้อมได้ส่งผลกระทบทำให้การบริหารองค์การมีประสิทธิภาพน้อยลง องค์การถูกห้อมล้อมด้วยการเปลี่ยนแปลง ความท้าทายยิ่งใหญ่ที่สุดขององค์การคือการเปลี่ยนแปลงองค์การต้องเผชิญการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของลูกค้า (client) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางประชากร ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ย่อมจะมีผลกระทบต่อองค์การทั้งในทางดีและไม่ดี ผู้บริหารอาจไม่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมนี้ได้

ภาวะผู้นำเป็นศิลปะหรือเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ตาม ในการที่จะให้ผู้ตามมีความเต็มใจและมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานให้บรรลุผล (เลียมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2536) มีการศึกษาวิจัยกันหลายแนวทาง แนวทางการศึกษาภาวะผู้นำที่เป็นแนวทางใหม่ คือ ทฤษฎีภาวะผู้นำ มีแนวคิดว่า ผู้นำจะต้องเป็นผู้เปลี่ยนรูปแบบ (transformation) การปฏิบัติงานของผู้ตามให้เกิดความพยายามในการปฏิบัติงานให้เกินเป้าหมายที่กำหนด ต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ แรงจูงใจ และความเชื่อมั่นของผู้ตามให้มีวุฒิภาวะอยู่ในระดับสูง (Bass, 1985) ตามรูปแบบภาวะผู้นำจะมีความต่อเนื่องจากภาวะผู้นำโดยผู้นำใช้ภาวะผู้นำเพื่อพยายามพัฒนาความต้องการของผู้ตามให้สูงขึ้นต่อเนื่องจากการที่ผู้นำใช้ภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการระหว่างกันเพื่อให้ผู้ตามปฏิบัติตามอันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานตามทฤษฎีมาสโลว์ ภาวะผู้นำทั้งสองประเภทนี้ ผู้นำคนเดียวกันอาจใช้ในสภาพการณ์ที่แตกต่างกันหรือในเวลาที่แตกต่างกัน เป็นผู้ที่มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำการเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องมีปฏิกริยาต่อสภาพแวดล้อม แต่เป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมโดยพยายามที่จะเป็นผู้นำในสถานการณ์ (Avolio & Bass, 1988) การศึกษาวิจัยภาวะผู้นำในปัจจุบัน นักวิจัยทางการบริหารมีความสนใจในการศึกษาภาวะผู้นำกันเป็นจำนวนมาก เนื่องจากตระหนักถึงความจำเป็นขององค์การที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้องค์การสามารถอยู่รอดกับการเผชิญอยู่ในสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลง สังคมที่มีการแข่งขันและภาวะ ผู้นำสามารถช่วยให้องค์การเผชิญกับสภาพสังคมดังกล่าวได้ (Yuki, 1989) นอก

จากนี้ จากการวิจัยและสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำได้ผลชัดเจนว่า ผู้บริหารที่ใช้ภาวะผู้นำ มีผลทำให้ประสิทธิผลองค์กร (organizational effectiveness) สูงขึ้นในสภาพการณ์ต่าง ๆ ทั้งที่องค์กรมีข้อจำกัดและ มีความจำเป็นอื่น ๆ ได้ (Bass, 1985, Avolio & Bass, 1988, Yukl, 1989)

จึงเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่าประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารการศึกษานั้นขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของนักบริหารการศึกษาเป็นสำคัญ ดังนั้นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรมคือ การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อให้องค์กรมุ่งไปสู่ทิศทางที่ดีและความสามารถดังกล่าวนี้จะต้องอาศัยผู้ที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งถึงจะสามารถสร้างความมั่นใจ มั่นคงให้กับคนในองค์กรและก่อให้เกิดการยอมรับในการนำได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาให้กับเยาวชนของชาติ ซึ่งมีโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศจำนวน 30,715 โรงเรียน มีข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสถานศึกษา 30,126 คน ที่จะต้องเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา จากการศึกษาในเบื้องต้นของผู้วิจัยเกี่ยวกับปัญหาทางบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า การจัดการศึกษายังขาดการบรรลุถึงประสิทธิผลและส่วนหนึ่งอาจมีผลจากผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีวัฒนธรรมการบริหารแบบเดิม ๆ ขาดภาวะผู้นำในการปฏิบัติงาน เช่น ด้านการสร้างบารมี ผู้บริหารไม่สามารถทำให้บุคลากรในโรงเรียนมีความศรัทธา นับถือ ยินดีที่จะทุ่มเทการปฏิบัติงานและเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคลากรได้ นอกจากนี้ยังมีด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นขวัญปัญญา และการคำนึงถึงเอกัตบุคคล ก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะให้น้ำวจิตใจของผู้ปฏิบัติงานทั้งสิ้น จากสภาพปัญหาการบริหารงานโรงเรียนประถมศึกษา จึงสมควรนำรูปแบบภาวะผู้นำของ แบบส (Bass) มาศึกษาวิจัยภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะภาวะผู้นำตามรูปแบบของ แบบส (Bass) มีลักษณะเด่นที่น่าจะช่วยให้ประสิทธิผลองค์กรโรงเรียนประถมศึกษาสูงขึ้น เนื่องจากพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะส่งผลต่อ การยอมรับ ความเชื่อถือ ความไว้วางใจ ความมั่นใจ ความเชื่อมั่น และศรัทธาของผู้บังคับบัญชา ตลอดจนทำให้ผลงานของหน่วยงานมีประสิทธิภาพไปด้วย ถ้าผู้บริหารมีพฤติกรรมผู้นำเหมาะสม ย่อมทำให้ขวัญและกำลังใจ รวมทั้งความเลื่อมใสต่อผู้บริหารของผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระดับสูงด้วย งานของหน่วยงานก็จะสามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย แต่ถ้าผู้บริหารมีพฤติกรรมผู้นำไม่เหมาะสม ย่อมส่งผลให้หน่วยงานขาดประสิทธิภาพ ผู้ใต้บังคับบัญชาขาดความ เชื่อถือ ความเลื่อมใส และศรัทธาต่อผู้บริหาร และขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

จากปัญหาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เพื่อแสวงหาข้อมูลที่อาจเป็น

ประโยชน์ต่อการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเพื่อค้นหาคุณลักษณะและคุณสมบัติความเป็นผู้บริหารที่ดีของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อรองรับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของไทย

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูจำแนกตามตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และเขตการศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกัน
3. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน
4. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในเขตการศึกษาต่างกัน

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ อาจเป็นประโยชน์สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดใช้เป็นข้อมูลเชิงนโยบายในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารโรงเรียน การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งใช้เป็นข้อมูลในการอบรมพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนให้มีภาวะผู้นำเป็นที่ยอมรับของผู้ร่วมงานและประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังอาจเป็นปัจจัยสำหรับผู้บริหารโรงเรียนใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำอีกทั้งเป็นที่ยอมรับของบุคลากรในหน่วยงานที่ตนเองสังกัด

คำถามในการศึกษาค้นคว้า

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูจำแนกตามตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และเขตการศึกษา อยู่ในระดับใด

2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ระหว่างความคิดเห็นของหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ กับผู้บริหาร โรงเรียน และกับครูสายปฏิบัติงานสอน แตกต่างกันหรือไม่

3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน แตกต่างกัน หรือไม่

4. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในเขตการศึกษาต่างกัน แตกต่างกันหรือไม่

สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ระหว่างความคิดเห็นของหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ กับผู้บริหารโรงเรียน และกับครูสายปฏิบัติงานสอน แตกต่างกัน

2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดต่างกัน แตกต่างกัน

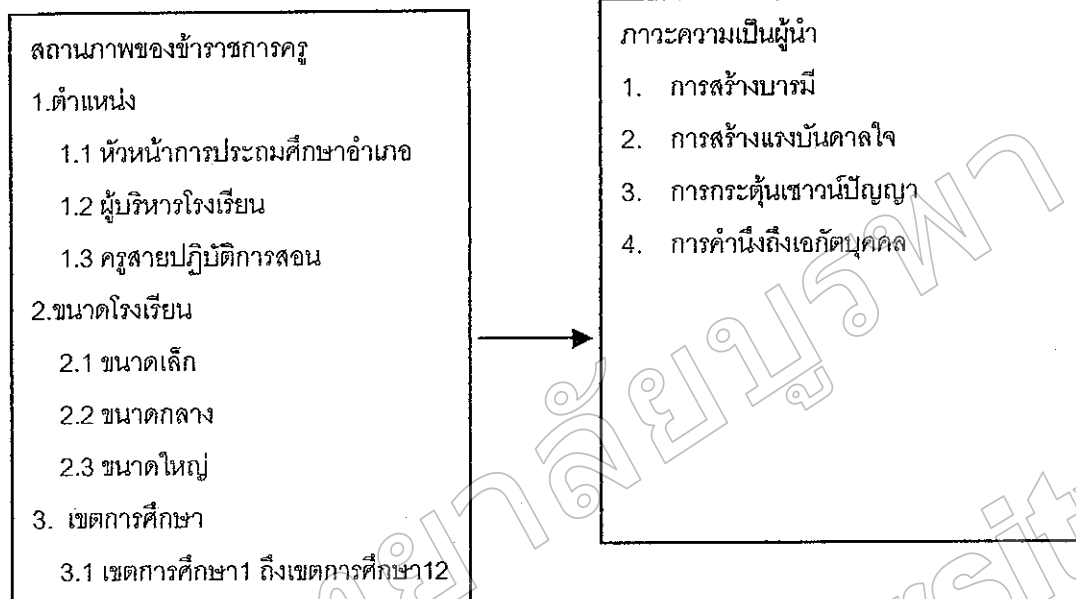
3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ระหว่างความคิดเห็นของข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในเขตการศึกษาต่างกัน แตกต่างกัน

กรอบความคิดในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเกี่ยวกับภาวะผู้นำโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตามแนวคิดของแบสและอโวลิโอ (Bass & Avolio, 1990) อันประกอบด้วย ภาวะผู้นำการสร้างบารมี การสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นเขาวินิจฉัย และการคำนึงถึงเอกลักษณ์บุคคล โดยศึกษากับข้าราชการครู ซึ่งจำแนกสถานภาพโดยตำแหน่ง ขนาดโรงเรียน และเขตการศึกษา ที่ข้าราชการครูปฏิบัติงาน เป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังกรอบความคิดการวิจัยดังนี้

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภาวะผู้นำตามแนวคิดของ แบสและอโวลิโอ (Bass & Avolio, 1990) ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 4 ประการดังนี้คือ ด้านการสร้างบารมี ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นเชาวน์ปัญญา และด้านการคำนึงถึงเอกัตบุคคล
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รวม 12 เขต ได้แก่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 876 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 30,126 คน
 - 2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน ครูสายปฏิบัติงานสอน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) จำนวน 360 คน ได้แก่ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 72 คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 144 คน ครูสายปฏิบัติการสอน จำนวน 144 คน
3. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรต้น ประกอบด้วยสถานภาพของข้าราชการครู ดังนี้

3.1.1 ตำแหน่ง

3.1.1.1 หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ

3.1.1.2 ผู้บริหารโรงเรียน

3.1.1.3 ครูสายปฏิบัติการสอน

3.1.2 ขนาดโรงเรียน

3.1.2.1 ขนาดเล็ก

3.1.2.2 ขนาดกลาง

3.1.2.3 ขนาดใหญ่

3.1.3 เขตการศึกษา 1-12

3.2 ตัวแปรตาม คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ตามทฤษฎีของแบสและอโวลีโอ (Bass & Avolio, 1990, p.19) 4 ด้าน ดังนี้

3.2.1 การสร้างบารมี (charisma or Idealized influence)

3.2.2 การสร้างแรงบันดาลใจ (inspirational motivation)

3.2.3 การกระตุ้นเชาวน์ปัญญา (intellectual stimulation)

3.2.4 การคำนึงถึงเอกลักษณ์บุคคล (individualized consideration)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา หมายถึง พฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้บริหารโรงเรียนในการปฏิบัติงาน ซึ่งวิจัยนี้ศึกษาภาวะผู้นำตามหลักการของ (Bass & Avolio) อันประกอบด้วยพฤติกรรมที่แสดงถึงคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนดังนี้

1.1 การสร้างบารมี (charisma) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออกเพื่อ ทำให้บุคลากรมีความภูมิใจ มีความศรัทธาและนับถือ มีความยินดีที่จะทุ่มเทการปฏิบัติงานตามภารกิจ โดยผู้บริหารมีความเชื่อมั่นในตนเอง กำหนดตนเอง กำหนดแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงและสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้ง เป็นแบบอย่างที่ดีจนบุคลากรยึดถือเป็นแบบอย่าง บริหารงานได้เป็นที่ประทับใจ กำหนดเป้าหมายให้มีความชัดเจน มีมาตรฐานการปฏิบัติงานสูง

1.2 การสร้างแรงบันดาลใจ (inspirational motivation) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออกที่เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคลากรในโรงเรียนอุทิศตนเพื่อทีมงาน เห็นคุณค่าของ

ผลการปฏิบัติงานตามภารกิจที่ช่วยพัฒนาส่วนรวมและสังคม เป็นผลให้เกิดความพยายามในการปฏิบัติงานมากขึ้น โดยผู้บริหารอาจใช้คำพูด สัญลักษณ์ หรือจินตนาการ การชักชวนให้เข้าใจด้วยทัศนคติและความหมายความรู้สึกรู้สึกที่เห็นว่าภารกิจที่จะต้องทำเป็นสิ่งสำคัญ

1.3 การกระตุ้นเชาวน์ปัญญา (intellectual stimulation) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออกเพื่อที่เป็นกระบวนการกระตุ้นบุคลากรให้เห็นวิธีการหรือแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหา โดยใช้สัญลักษณ์ จินตนาการ และภาษาที่เข้าใจง่าย ส่งเสริมให้บุคลากรเข้าใจบทบาทและยอมรับในบทบาท สร้างความมั่นใจ และส่งเสริมคุณค่าของผลลัพธ์ที่ต้องการ เป็นผลให้บุคลากรเกิดความพยายามในการปฏิบัติงานมากขึ้น และแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานด้วยความ เรียบร้อย

1.4 การคำนึงถึงเอกลักษณ์บุคคล (individualized consideration) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้บริหารแสดงออกเพื่อเป็นกระบวนการวินิจฉัยและยกระดับความต้องการของบุคลากรโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มุ่งพัฒนาบุคลากร เป็นพี่เลี้ยง มีการติดต่อกับบุคลากรเป็นรายบุคคล เอาใจใส่ในความต้องการของบุคลากร กระจายความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้บุคลากรมีความมั่นคง มีความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง มีความรับผิดชอบและควบคุมตนเองได้

2. ข้าราชการครู หมายถึง บุคคลซึ่งปฏิบัติงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งในวิจัยนี้ได้จำแนกสถานภาพของข้าราชการครู เพื่อเป็นตัวแปรในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

2.1 ตำแหน่ง หมายถึง ลักษณะภาระหน้าที่ในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูตามพระราชบัญญัติข้าราชการครู พ.ศ. 2523 ซึ่งได้จำแนกตำแหน่งข้าราชการครูไว้หลายลักษณะ แต่ในวิจัยนี้จำแนกตำแหน่งข้าราชการครู เพื่อศึกษา 3 ลักษณะตำแหน่งดังนี้

2.1.1 หัวหน้าการประถมศึกษา หมายถึง เป็นผู้บริหารสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอและกิ่งอำเภอ ดูแลดำเนินงานของผู้บริหารโรงเรียนและโรงเรียน

2.1.2 ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

2.1.3 ครูสายปฏิบัติการสอน หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติงานด้านการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

3. ขนาดโรงเรียน หมายถึง ลักษณะของโรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติงานของข้าราชการครู โดยพิจารณาขนาดโรงเรียนตามจำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ซึ่งกำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

3.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

3.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 121-300 คน

3.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป

4. เขตการศึกษา หมายถึง เขตที่ตั้งหรือพื้นที่ตั้งโรงเรียนซึ่งข้าราชการครูปฏิบัติงาน ซึ่ง ในงานวิจัยนี้ยึดการแบ่งเขตการศึกษาตามพระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการปี พ.ศ 2523 ซึ่งจำแนกเขตการศึกษาเป็น 12 เขตการศึกษา